

др Милић Ј. Милићевић
др Вељко Ђурић Мишина

ЖРТВЕ НЕМАЧКОГ БОМБАРДОВАЊА БЕОГРАДА 6–8. АПРИЛА 1941. ГОДИНЕ

Апстракт: Велика страдања становника Београда у Другом светском рату, као што је било током немачког бомбардовања 6–8. априла 1941. године, помињана су само узгред у радовима којима је тема била знатно шира. За протеклих осам деценија објављено је неколико десетина различитих бројева жртава у распону од 3.000 до 30.000 Београђана, што личи на такозвану „игру бројевима“. Овај рад је написан с намером да укаже на апсурдност бројних тврдњи јер је доња граница броја страдалих утврђена 20-ак година после рата прегледом књига београдских гробаља.

Кључне речи: Београд, бомбардовање, жртве, процене

Ђорђе Станковић, некадашњи професор на предмету Историја Југославије на Филозофском факултету Универзитета у Београду, објавио је корисну расправу о реинтерпретацији („ревизионизму“) англоамеричког бомбардовања по насељима у Србији 1944. године.¹ Он је том приликом упозорио на потребу поштовања струке уз напомену да још многа документа релевантна за истраживање одређених догађаја из историје Југославије нису доступна.

Ако би упозорење прихватили – поштовање струке – онда би у расправљању о броју жртава у конкретним збивањима, на пример у немачком бомбардовању Београда априла 1941. године, на самом почетку требало нагласити да не постоји архивска грађа (матичне књиге умрлих, на пример) која би помогла у утврђивању најприближнијих бројева жртава. Историјска наука и најновији предмет именован као „култура сећања“ траже да

¹ Ђ. Станковић „Ревизионисти‘ и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1–2, Београд, 2006, стр. 131–146.

у случајевима са много жртава најпре треба написати студију а потом, колико је то могуће, сачинити спискове страдалника са персоналним подацима и наглашавати да је то доња граница стварних губитака.²

*

Београд, главни град Кнежевине Србије, бомбардован је 1862. године од турске војске; као престоницу Краљевине Србије бомбардовали су 1914. и 1915. Аустроугари; као престоницу Краљевине Југославије бомбардовали су у Априлском рату 1941. Немци; од априла до септембра 1944. Англо-Американци и као престоницу Савезне Републике Југославије 1999. чланице НАТО-савеза предвођени САД, Великом Британијом и Немачком.

Сваки напад имао је две заједничке последице: страдање цивила и објеката.

У овој расправи нећемо се бавити бројевима авиона и бомбардера и страдалим објектима. Усредсредимо се само на жртве Београђана.

О бомбардовању Београда у Априлском рату 1941. године објављено је неколико сећања. Међу њима посебно место имају новинари (и обавештајци) Француз Жан Изар (Jean Hussard)³ и Италијан Курцио Малапарте (Kurt Erich Sukert)⁴, јер су обојица тих дана били у Београду. Занимљив али кратак опис дао је и тадашњи потпредседник Југословенске краљевске владе Владимир Владко Мачек.⁵ Милан Јовановић Стоимировић, угледни хроничар, оставио је записе о томе шта је видео тих дана у Београду.⁶

О истој теми нема много научноистраживачких радова заснованих на одговарајућој архивској грађи. Објављено је међутим,

² Тај принцип рада до скоро је примењивао Музеј жртава геноцида. То је видљиво из десетак радова, на пример, о жртвама бомбардовања Београда 1944. године: Тијана Пауновић, *Жртве англоамеричких бомбардовања Београда 1944. године*, Београд, 2020.

³ Jean Hussard, *Vu en Yougoslavie 1939–1941*, Lauosanne, 1945, p. 95–105; Жан Изар, *Југославија 1939–1941*, Чачак, 2022, стр. 103–113.

⁴ К. Малапарте, *Kaputt*, Београд, 2004, стр. 340–359.

⁵ V. Маћек, *Метоари* (priredio ing. Boris Urbić), Zagreb, 1992, str. 155–156.

⁶ М. Јовановић Стоимировић, *Дневник 1936–1941*, Нови Сад, 2000, стр. 474–478.

мноштво података о жртвама који, када се упоређују, изгледају као обична игра бројевима.

Ова расправа има за циљ да покаже управо ту игру бројевима. Крајња намера може бити упозорење да тако озбиљним историјским, изнад свега трагичним догађајима, не треба да се баве аматери, шарлатани и њима слични зарад некаквих личних промоција, већ они који су школовани за проучавање прошлости.

*

Историјски архив Београда приредио је 1975. године тематску изложбу „Бомбардовања Београда у Другом светском рату“. Уз изложбу припремљена је пригодна публикација под истим насловом.⁷ Уводни текст (7–10) написао је др Јован Марјановић, професор Филозофског факултета у Београду. За нашу студију односно расправу користан је његов податак о томе да је Београд тада имао око 320.000 становника.

Други податак, за нас такође веома битан, који Марјановић наводи гласи: „Према подацима Државне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача, 6. и 7. априла 1941. у Београду је погинуло 2.271 лице, а број рањених био је неколико пута већи.“⁸

Текст „Обим разарања града, људске и материјалне жртве априлског бомбардовања 1941.“ написала је Анђелија Драгојловић.⁹ Због важности садржаја, наводимо без икаквих измена онај део који се односи на број жртава:

„Бомбардовање Београда тешко је погодило на првом месту саме Београђане као и оне који су се ту затекли на дан 6. априла. Изненадни напад нанео је тешке губитке недужном цивилном становништву града. Ко су биле те прве жртве Другог светског рата на тлу Београда и колики је њихов број до данас није потпуно утврђено. Највероватније је да се до тачних података никад неће доћи. Трагајући за нечим што није толико познат широј јавности отишли смо да обиђемо заједничке гробнице

⁷ *Бомбардовања Београда у Другом светском рату*, пратећа публикација уз истоимену изложбу, Историјски архив Београда, Београд, 1975 (у даљем тексту: *Бомбардовање Београда у Другом...*).

⁸ *Исто*, стр. 9–10.

⁹ *Исто*, стр. 19–28.

– ровове погинулих који се налазе на Новом гробљу у Београду. Према подацима којима располаже Комунално предузеће за погребне услуге Београда, од априлског бомбардовања 1941. године сахрањено је на Новом гробљу у Београду укупно 2.007 особа.¹⁰ Од тога броја идентификовано је 646 жртава а неидентификовано 1.361. и то: мушких 909, женских 393 и деце 59.¹¹ На основу званичних докумената: књига регистара умрлих за 1941. годину, сачињени су посебни спискови са именима жртава које су идентификоване. Спискови су рађени приликом реконструкције заједничких гробница – ровова током 1966 и 1973.¹² Но, жалостан биланс рушилачке ратне стихије која се сручила на Београд са овим није исцрпен. Испод рушевина које нису могле бити раскрчене остао је непознат број погинулих. Њихов број се данас само наслућује.“

Нешто даље, ауторка констатује: „Из ових извештаја сазнајемо да је, у време када је Тусен послао свој извештај тј. 16. маја (треба да стоји: 16. априла – *примедба аутора*), укупно било откопано и сахрањено 1882 погинула.“¹³

Ауторка у наставку каже да податке о жртвама бомбардовања нуди и званични поверљиви извештај пуковника Рудолфа Тусена, војног аташеа при Немачком посланству у Београду, упућен 16. априла Команди копнене војске у Берлину.¹⁴

¹⁰ Страдали Београђани сахрањивани су и на Бањичком, Топчидерском и Централном гробљу као и у порти храма Светог Александра Невског на Дорћолу.

¹¹ Наведени бројеви именованих и неименованих жртава помињу се у и публикацији *Ново гробље у Београду – Водич*, Београд, ?, стр. 19.

¹² Спискови се чувају у архиви Комуналног предузећа за погребне услуге Београда под бр. 2353/73.

¹³ Историјски архив Београда, Општина града Београда, Техничка дирекција – извештаји бр. 49, 142, и од 17. у 44 копија. Исте податке наводи: Мухарем Кресо, *Нјемацка окупациона управа у Београду 1941–1944*, Београд, 19, стр. 40. Кресо је поред цитираних података користио пет-шест новинских текстова и наводио слободне процене објављене у београдским дневницима *Политика*, *Политика Експрес*, *Вечерње новости* и *Борба* – од 10.000 до 12.000 жртава! Кресо је навео и тврдњу једног публицисте о 50.000 страдалих: Маринко Пауновић, *Београд – вечити град*, Београд, 1968, стр. 784!

¹⁴ Текст фусноте у оригиналу гласи: Оригинал овог извештаја чува се у микротечи Војноисторијског института у Београду.

Сматрамо да је тај извештај од прворазредног значаја за истраживање па га преписујемо у целини из поменутог каталога:

„Управа Абвера за иностранство
Пов. бр. 6218/41, Од. за иностр.[анство] III d

Берлин, 22. 5. 41

Предмет: Извештај о искуствима у ваздушном нападу на Београд
Веза: Допис одељења аташеа Генералштаба Копнене војске пов.
бр. 1583/41 од 19. 5. 41

Копија: Ваздухопловству
Управи за војну привреду и наоружање 3. од. адмиралитета немач.[ке] морнарице

По налогу (Потпис нечитак)

Управа за војну привр.[еду] и наоруж.[ање]

24. маја 1941

Пов. бр. 5354/41

Препис Поверљиво

Пуковник Тусен (Toussaint)

16. април 1941.

Команди Копнене војске, одељењу аташеа

Предмет: Извештај о искуствима у ваздушном нападу на Београд

Последица ваздушног напада на Београд

Према лично добијеним утисцима ваздушни напад на Београд био је мање у вези са војним операцијама. Он је управо имао циљ да паралише главни град земље као седиште централних власти, да становништво стави под најјачи морални притисак и да тако учини посредно супротно дејство на вођење рата.

Битан моменат дејства ваздушног напада на Београд био је изненађење. Оно је потпуно успело. Кратко пре напада дат је аларм за напад из ваздуха, али се становништво, које је веровало да се ради о некаквој вежби за заштиту из ваздуха, није освртало на то. Напад је био временски концентрисан и изненадио је становништво у кућама или на улицама. Људи су делом још спаваели, а сељаци су се баш возили са периферије у центар града, на пијаци. Отуда је почетак напада био особито са пуно губитака, а морални утисак снажан.

Морална и материјална последица напада

Морална последица напада битно је појачана хуком штука и бомби која је на неискусне остављала утисак непосредне претње,

и онда' када је дејство удаљено. Присуство жена и деце и осећај да се они ни на који начин не могу ефикасно заштитити, нити да им се може помоћи оптерећивало је нерве мушкарцима. Људи, који су улицама унезверено тумарали тамо-амо, и који су рушењем њихових кућа остали без крова над главом, појачавали су панику.

Лешеви који су се налазили свуда унаоколо пружали су, услед већином јаким осакаћења, језовиту слику. Пошто су у Београду организација за заштиту из ваздуха и служба спасавања потпуно затајили, лешеви су данима остали да леже на улицама, посути само цвећем.

Материјална последица напада постала је нарочито тешка услед уништавања електричних и водоводних инсталација, које је готово одмах уследило: Њихово довршавање приликом дужег сталног напада довело је после око две седмице до катастрофе и људе је приморала да напусте град. Тек после седам дана почело је занемаривање становништва које се још поред тога у свом фаталистичком ставу није борило против тешкоћа које су расле. У Београду, који није располагао никаквим залихама животних намирница, настао је већ после четири дана такав недостатак да је отпочело пљачкање радњи са животним намирницама, које је затим брзо прерасло у једну општу пљачку. Становници периферије, међу њима многи цигани, појурили су у унутрашњост града и почели са непланским пустошењем и пљачкањем. Полиција је, као ништа друго, тако добро предузимала мере. Војници и официри су учествовали у пљачки.

Дејство бомби

Мале запаљиве бомбе имају незнатну пробојну моћ и пробијају највише кровове покривене црепом, ретко продируће дубље. На равним крововима са малим бетонским таванима оне се распрштавају и сагоревају. Ако је дејство у Београду било непосредно и врло јако то је зависило од старог начина градње кућа, од неуклањања старудија, од затајивања службе за гашење и службе за заштиту из ваздуха, која ни на који начин није била припремљена. У посланству је успело да се за кратко време угаси више запаљених бомби. Тек када је у посланство пала и једна разорна бомба било је немогуће гасити запаљиве бомбе. Иначе стара, исушена зграда посланства била је најзахвалнији објект за напад запаљивим бомбама. На бившу зграду чешког посланства, која има раван бетонски кров, пало је више запаљивих бомби, а да нису начиниле штету.

Дејство разорних бомби, такође лаког калибра (калибра – *примедба аутора*), је уништавајуће у кућама са старим типом градње.

Кућа се већином стрпоштава у себи самој и нагомилава се као циновска гомила коша преко подрумских просторија у којима се затим гуше становници који су ту потражили заштиту. То је случај који се у Београду често догађао. Бомбе средњег калибра пробијају до у подрумске просторије и затим услед просторно збијене експлозивне снаге дејствују нарочито уништавајуће.

У неким случајевима могло се констатовати дејство падобранских мина.¹⁵ Страховито експлозивно дејство доводи и веће куће до потпуног рушења. Суседне куће услед ваздушног притиска показују велика цепања тако да се морају порушити: Људи у кућама са погоцима бомби нису у могућности да се спасу. У XI градском рејону налази се једна неексплодирана падобранска мина.

Број мртвих према подацима градске управе износи 4000, од тога половина затрпана. Два јавна склоништа за заштиту из ваздуха у парку су погођена и порушена. Она су имала само мали заштитни кров од земље. Једна црква, напуњена људима, добила је пун погодак.

Као месна искуства напада из ваздуха на Београд могу се констатовати:

1. Напад из ваздуха на град је најефикаснији ако се он изврши потпуно изненадно.
2. Између појединих напада главним снагама нарочито су ефикасни стални напади у циљу узнемиравања.
3. Уништавање водоводних и електричних инсталација је пресудно за животну способност града.
4. Ноћни напади су у погледу морала ефикаснији него дневни напади.
5. Запаљиве бомбе морају показати извесну пробојну моћ.
6. Запаљиве бомбе морају истовремено у себи имати разорно дејство са временским паљењем.
7. Зграде посланства морају се у типу градње и подизања подесити за нападе из ваздуха. Оне морају бити способне за одбрану и морају располагати са једном просторијом за заштиту из ваздуха, са једним предајним студијом и са резервом животних намирница и воде.

Тусен (Toussaint)“

*

Тешко је закључити одакле су чланови југословенске Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

¹⁵ Оригинални текст фусноте гласи: Fallschirmmine — Вероватно се мисли на мину која се спушта падобраном (Прим. прев.)

при изради елабората „Саопштење о злочинима Аустрије и Аустријанаца против Југославије и њених народа“ узели податак о броју страдалих: „Posle ovog vazdušnog napada na Beograd, nađen je na ulicama i trgovima Beograda 2.271 leš, dok se broj poginulih i zatrpanih u ruševinama zgrada i slabih skloništa računao na nekoliko hiljada.“¹⁶

*

Ђорђе Н. Лопичић приредио је и објавио оптужнице и пресуде седморици немачких генерала са суђења у Београду 1947. године у Војном суду Треће армије. Групу је предводио Александар фон Лер. У оптужби је, поред осталог, писало:

„1. Што је као командант немачке ваздушне флоте IV. организовао 1941 године, ваздухопловни напад против Југославије и по Хитлеровом наређењу „да Београд има бити у даноноћним непрекидним нападима разорен“ њему подређеним јединицама наредио терористички напад на Београд без ознаке циљева нападаја. Напад је почео у ране јутарње сате 6. априла 1941. године, тако да га је становништво дочекало неспремно. Непосредно после нападаја прикупљено је само на улицама и трговима 2.271 леш, док је број погинулих и затрпаних у рушевинама зграда и склоништа био далеко већи.“¹⁷

У образложењу пресуде писало је готово исто:

„Осуђени Александар Лер као командант немачке ваздушне флоте IV организовао је и наредио зрачни нападај на Београд извршен 6. априла 1941. године. Резултат тога нападаја било је 2.271 жртва који су покупљени непосредно иза бомбардовања, док је број стварних жртава био далеко већи.“¹⁸

*

Непознати аутор у *Hronologiji Narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije 1941–1945*. био је конкретан: „Do 8. aprila je od bombardovanja poginulo oko 12.000 lica.“¹⁹

¹⁶ „Саопштење о злочинима Аустрије и Аустријанаца против Југославије и њених народа“, Београд, 1947, стр. 25.

¹⁷ Ђ. Н. Лопичић, *Немачки ратни злочини 1941–1945. Пресуде југословенских војних судова*, Београд, 2009, стр. 20.

¹⁸ Исто, стр. 37.

¹⁹ *Hronologija Narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije 1941–1945*, Београд, 1964, стр. 27.

*

Ђоко Слијепчевић био је кратак: „Žrtve u ljudskim životima bile su toga dana u Beogradu vrlo velike: po jednima bilo je 20.000 mrtvih²⁰ a po drugima 17.000).“²¹

*

Милан Баста, партизан и публициста, поменуо је бомбардовање Београда: „Pod komandom generallajtnanta von Lohra, koji je pri kraju rata pao u naše ruke (o čemu će se u ovoj knjizi detaljnije pisati), IV njemačka zračna flota s oko 700 aviona bombardera i lovaca napala je 6. aprila 1941. otvoren i nezaštićen grad Beograd, u kojem je tada našlo smrt oko 20.000 ljudi. Tako je počeo rat protiv Jugoslavije.“ У фусноти је написао: „По најновим истраживањима број непријатељских авиона приликом бомбардовања Београда је био знатно већи а број жртava се пенје преко 30.000.“²²

*

Младен Стефановић написао је кратак пасус: „У зору 6. априла и, поред тога што је Београд био од 3. априла проглашен за отворен и небрањен град, преко четиристо педесет немачких бомбардера, праћених ловцима, напало је и бомбардовало град. Биланс овог пиратског напада на Београд од 6. до 8. априла био је трагичан. Погинуло је и рањено више хиљада грађана, тачан број није утврђен, али са рањеницима креће се до двадесет хиљада.“²³

²⁰ Ђ. Слијепчевић, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen, 1978, str. 271. Слијепчевић се позивао на: Velimir Terzić, *Jugoslavija u aprilskom ratu*, Beograd, 1963, str. 424; Јакоб Б. Хоптнер, *Југославија у кризи 1934–1941*, Њу Јорк–Лондон, 1962, стр. 395: „У 5.15 часова, у недељу изјутра, 6. априла, немачки бомбардери су летели над Београдом. Кад су се врагили, оставили су у граду 17.000 мртвих.“

²¹ М. Basta, *Rat je završen 7 dana kasnije*, Zagreb–Novi Sad–Mostar–Опатија–Ljubljana, 1980, str. 76.

²² М. Стефановић, *ЗБОР Димитрија Љотића*, Београд, 1984, стр. 105. У фусноти, Стефановић као извор наводи: „*Историја Југославије*, група аутора, Београд, 1972, 460, 464.“

²³ В. Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*, Beograd, 1992, str. 100–101. Исти број страдалих (2.271) помиње се у следећим публикацијама: Јован Марјановић, *Београд – Србија у Народноослободилачкој борби – Београд*, Београд, 1964, стр. 60.

*

Бранко Петрановић је написао: „Prema izveštaju Tehničke direkcije opštine grada porušeno je 714 kuća, a teže oštećeno 1.888 zgrada. Poginulo je 2.271 lice; prema nemačkim izvorima oko 4.000 građana – Beograd u ratu i revoluciji 1941–1945, 1, Beograd, 1984, 94–95. Ima podataka da broj poginulih iznosi 20.000. Jedan od primera kako je u nas malo urađeno na utvrđivanju precizne kvantifikacije žrtava.“²⁴

*

Љубодраг Димић је написао следеће: „Разарање Београда, у коме је погинуло између 2.700 и 4.000 грађана, било је казна за догађаје од 27. марта 1941.“²⁵

*

Боривоје М. Карапанџић је тврдио: „Пре него што је био и потписан акт о капитулацији, Срби су, већ у свој страхоти, били осетили рушилачки бес Немаца. Наиме, ови су 6. априла 1941. године извршили ваздушно бомбардовање Београда, којом приликом је погинуло 17.000 Београђана.“

*

Валтер Маношек упоредио је немачка бомбардовања Варшаве, Ротердама, Ковентрија и Београда. О броју жртава у Београду је устврдио: „Podaci o broju smrtnih žrtava u Beogradu znatno se razlikuju. Načelnik vojne uprave u Srbiji, Herlad (Харлад – примедба аутора) Turner, SS-divizijski general, izvestio je general-pukovnika Lera u avgustu 1942: „od približno 20 hiljada kuća u Beogradu razoreno je ili oštećeno devet hiljada [...]. Pod ruševinama se našlo oko tri hiljade ljudi. Od toga je već u toku prvog meseca spašeno dve hiljade (BA-MA, RW 40/ 32, 29. 8.

²⁴ Љ. Димић, Историја српске државности – Србија у Југославији, Нови Сад, 2001, стр. 215. Цитирана реченица је последња у пасусу који говори о Априлском рату, после кога је написана фуснота: „О томе више у: Априлски рат. Зборник докумената, Београд, 1969; Б. Петрановић – М. Зечевић, Југославија 1918–1988. Тематска збирка докумената, Београд 1988, 463–489; Б. Петрановић, Србија у Другом светском рату, 97–109

²⁵ Б. М. Карапанџић, *Грађански рат у Србији 1941–1945*, Кливеленд–Ваљево, 2010, стр. 15..

1942) (Komandant područja Jugoistok Evrope). Sa zvanične jugoslovenske strane dolaze isti takvi brojevi o žrtvama. (Uporedi Glišić, Teror i zločini fašističke Nemačke u Srbiji od 1941. do 1944, str. 35).²⁶

*

Валтер Робертс је био кратак: „Године 1941. 6. априла, Немачка је извела напад снажним ваздушним ударом на небранjeni Београд, убивајући при том преко 5.000 цивила.”²⁷

*

Јелена Лопичић Јанчић у чланку о ратним злочинима поменула је и бомбардовање Београда: „Агресију на Краљевину Југославију нацистичка Немачка је почела 6. априла 1941. године бомбардовањем Београда, иако је Београд био проглашен за отворени град који није бранила војска. Приликом овог бомбардовања Београда погинуло је неколико хиљада цивилног становништва, а преко десетак хиљада је било рањено. Тачан број погинулих и рањених цивила у Београду никада није утврђен. Наше процене су да је број од 2.500 до 5.000. погинулих. Војни аташе немачке амбасаде у Београду Рудолф Тусен наводи у свом извештају да број погинулих према подацима градске управе износи 4.000.”²⁸

*

И на крају неколико занимљивости.

Историчари млађе генерације избегавају помињање бројева у контексту ратних жртава јер знају да је то веома незахвално. Тако је и у случају жртава Београда.²⁹

²⁶ V. Manošek, *Holokaust u Srbiji*, Београд, 2007, стр. 26.

²⁷ В. Робертс, *Тито, Михаиловић и Савезници 1941–1945*, Београд, 2013, стр. 38.

²⁸ Ј. Ђ. Лопичић Јанчић, „Ратни злочини против цивилног становништва за време Другог светског рата у Београду 1941–1944“, *Национални интерес*, бр. 3, Београд, 2015, стр. 211. Ауторка се у фусноти позвала на следећи рад: Анђелија Драгојловић, „Обим разарања града, људске и материјалне жртве априлског бомбардовања 1941.“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Историјски архив Београда, Београд, 1975, стр. 20–22.

²⁹ К. Николић, *Страх и нада у Србији 1941–1944. Свакодневни живот под окупацијом*, Београд, 2002.

Мада се бавио првом ратном годином у Србији, Бојан Димитријевић у кратком поглављу „Бомбардовање Београда“ није поменуо број погинулих.³⁰

У одредници „Априлски рат 1941.“ *Енциклопедије српског народа нема* помена бомбардовања Београда.³¹

*

Ауторе које смо цитирали можемо поделити у групе према њиховом образовању:

а. историчари: Мухарем Кресо, Јован Марјановић, Бранко Петрановић, Ђорђе Станковић, Ђоко Слијепчевић, Младен Стефановић, Љубодраг Димић, Бојан Димитријевић, Јакоб Б. Хоптнер, Валтер Маношек, Валтер Робертс;

б. историчари књижевности: Анђелија Драгојловић;

в. правници: Фердо Чулиновић, Ђорђе Н. Лопичић, Јелена Лопичић Јанчић;

г. официри: Велимир Терзић, Милан Баста;

д. остали: Боривоје М. Карапанчић.

Закључак

Једна од тежих тема у историографији јесте истраживање ратних жртава, односно утврђивање броја страдалих у одређеним догађајима. Међу те теме спада и број жртава у немачком бомбардовању Београда у првим данима напада на Краљевину Југославију 6–8. априла 1941. године.

Мада су одавно објављени проверени и утемељени подаци до којих се дошло приликом сахране погинулих, у публицистици и у историографији се непрестано објављују различите „тврдње“, што уноси додатно замешатељство.

Овај рад је указао на различите тврдње које су настале из, првенствено, непознавања методологије рада на темама о ратним жртвама.

³⁰ Б. Димитријевић, *Србија 1941*, Београд, 2021, стр. 68–71.

³¹ *Енциклопедија српског народа*, Завод за уџбенике, Београд, 2008, стр. 34–35.

Summary

One of the most difficult topics in historiography is the research of war victims, i.e. determining the number of victims in certain events. These topics include the number of victims in the German bombing of Belgrade in the first days of the attack on Yugoslavia on 6-8 April 1941.

Although verified and substantiated data obtained during the funeral of the deceased have long been revealed, various «claims» are constantly being published in journalism and historiography, which brings additional confusion.

This paper pointed out various claims primarily made from ignorance of the methodology of work on the topics of war victims.

Литература

а. Чланци

- Јелена Ђ. Лопичић Јанчић, „Ратни злочини против цивилног становништва за време Другог светског рата у Београду 1941–1944“, *Национални интерес*, бр. 3, Београд, 2015, стр. 209–233.
- Анђелија Драгојловић, „Обим разарања града, људске и материјалне жртве априлског бомбардовања 1941.“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Историјски архив Београда, Београд, 1975.
- Ђорђе Станковић „’Ревизионисти’ и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1–2, Београд, 2006, стр. 131–146.

б. Монографије и остало

- (Каталог) *Бомбардовања Београда у Другом светском рату*, Историјски архив Београда, Београд, 1975.
- „Саопштење о злочинима Аустрије и Аустријанаца против Југославије и njenih народа“, Београд, 1947.
- *Хронологија Народноослободилачког рата народа Југославије 1941–1945*, Београд, 1964.
- Ferdo Čulinović, *Slom stare Jugoslavije*, Zagreb, 1958.
- Јакоб Б. Хоптнер, *Југославија у кризи 1934–1941*, Њу Јорк–Лондон, 1962.
- Velimir Terzić, *Jugoslavija u aprilskom ratu 1941*, Titograd, 1963.
- Јован Марјановић, *Београд – Србија у Народноослободилачкој борби – Београд*, Београд, 1964.
- Венцеслав Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941–1944.*, Београд, 1970.
- Đoko Slijepčević, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen, 1978.

- Muharem Kreso, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941–1944*, Beograd, 1979.
- Milan Basta, *Rat je završen 7 dana kasnije*, Zagreb–Novi Sad–Mostar–Opatija–Ljubljana, 1980.
- Младен Стефановић, *ЗБОР Димитрија Љотића*, Београд, 1984.
- Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*, Beograd, 1992.
- Љубодраг Димић, *Историја српске државности – Србија у Југославији*, Нови Сад, 2001.
- Ђорђе Н. Лопичић, *Немачки ратни злочини 1941–1945. Пресуде југословенских војних судова*, Београд, 2009.
- Боривоје М. Карапанцић, *Грађански рат у Србији 1941–1945*, Кливленд–Ваљево, 2010.
- Valter Manošek, *Holokaust u Srbiji*, Beograd, 2007.
- Бојан Димитријевић, *Србија 1941*, Београд, 2021.